

Percepce souvislostí pandemie covid-19 a klimatické změny v české blogosféře*

DANIEL ČERMÁK**, JANA STACHOVÁ, MATOUŠ PILNÁČEK

Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha

Perception of the Connection between the COVID-19 Pandemic and Climate Change in the Czech Blogosphere

Abstract: The article is dedicated to reflecting the links between the climate crisis and the Covid-19 pandemic crisis in the context of Czech social media, specifically on several blogging platforms. The processes leading to the climate and pandemic crises are highly intertwined, based in the way humans interact with the environment on a global scale. However, the circumstances and consequences of both crises, as well as the ways they are dealt with, also share common features. The authors identify such contexts as reflected on blogging platforms by undertaking a qualitative analysis of texts from an interpretative phenomenological perspective. Climate scepticism is connected to pandemic scepticism, on the one hand, and to acceptance of the pandemic as a real threat, on the other hand. Conversely, acceptance of the climate crisis can be associated with both acceptance of the pandemic and pandemic scepticism.

Keywords: climate change, COVID-19 pandemic, scepticism, neutralization techniques, blogs

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2023, Vol. 59, No. 5: 513–534

<https://doi.org/10.13060/csr.2022.038>

Během posledních let začal být celý svět ovlivňován souběhem dvou krizí, pandemie nemoci covid-19 a změn klimatu ovlivněných lidskou činností. Souběh obou krizí představuje velkou výzvu vyžadující intenzivní, koordinovaná a nákladná řešení. Současně obě krize odhalily celou řadu problémů, jež je třeba řešit. Mezi oběma krizemi existuje řada rozdílů, ale i řada souvislostí, a právě na jejich vnímání jsme zaměřili naše výzkumné úsilí. Lidé mohou sdělovat své názory na uvedené souvislosti s využitím různých komunikačních kanálů.

---

* Tento text vznikl v rámci výzkumného projektu DG18P02OVV016 „Vývoj centralizovaného rozhraní pro vytěžování velkých dat z webových archivů“ (2018–2022), podpořeného Ministerstvem kultury.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. Daniel Čermák, Ph.D., Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, e-mail: daniel.cermak@soc.cas.cz.

© Autoři, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2023

Tento článek je publikován v režimu tzv. otevřeného přístupu k vědeckým informacím (Open Access), který je distribuován pod licencí Creative Commons CC BY-NC 4.0.

Pro analýzy provedené v tomto textu jsme využili příspěvky publikované na některé ze třech vybraných českých blogovacích platform (blog.idnes.cz; blog.aktualne.cz; a blog.respekt.cz). Cílem analýz bylo identifikovat souvislosti mezi oběma krizemi, tak jak jsou na blogovacích platformách reflektovány, prostřednictvím kvalitativní analýzy textů interpretativní fenomenologickou perspektivou.

Klimatická změna a pandemie viru SARS-CoV-2

Když v prosinci 2019 Ursula von der Leyen vyhlásila Zelenou dohodu pro Evropu jakožto cestu, jak v Evropské unii řešit největší globální krizi – lidmi indukovanou klimatickou změnu – málokdo asi tušil, že lidstvo bude zanedlouho čelit krizi jiné. Tou se stala pandemie viru SARS-CoV-2. Rok 2020 se potom už nesl zejména ve znamení globální pandemie, na jejíž řešení se soustředilo a stále ještě soustředí nemalé úsilí celého lidstva. Tato aktuální krize poněkud zastínila fakt, že dle Světové meteorologické organizace (WMO, 2021) se jednalo o jeden ze tří nejteplejších roků od předprůmyslové éry (1850–1900).¹ Zmíněný rok se rovněž nesl ve znamení projevů klimatické změny, jakými byly rozsáhlé lesní požáry, záplavy a extrémní teploty (EClinical Medicine, 2021). Nicméně ve stínu řešení pandemie se mezi politiky, ekonomy a dalšími experty z průmyslu, zemědělství, neziskové sféry i celé řady vědních oborů objevovaly hlasy upozorňující na souvislosti obou globálních krizí a na možnosti i výzvy, které nám tyto souvislosti do budoucna přinášejí. Podobnost obou krizí je zřejmá z faktu, že obě způsobují ztráty na životech, kterým se dalo společným úsilím na globální úrovni předejít. Pandemie navíc zesiluje rizika klimatické změny pro populace a jejich zdroje obživy (EClinical Medicine, 2021).

Souvislost klimatické a pandemické krize

Procesy, které přispívají ke klimatické změně či zhoršování životního prostředí, současně s objevováním nových patogenů, včetně zoonóz, jakou je i covid-19, jsou v odborné literatuře dlouhodobě reflektovány. Zoonózy představují až 60 % nově se objevujících patogenů a samotný přenos zoonóz na člověka je ovlivňován celou řadou antropogenních, přírodních i klimatických faktorů (Naicker, 2011). Procesy vedoucí k oběma krizím jsou mezi sebou značně provázané a spočívají v tom, jak lidé ovlivňují životní prostředí. Deforestace, zabírání půdy, ničení habitatů a s tím spojená ztráta biodiverzity ve prospěch chovu dobytka či urbanizace, dále turismus a mezinárodní obchod, to vše přispívá jak k produkci skleníkových plynů a snížené absorpci CO₂, tak k vyššímu riziku přenosu a množení patogenů. Stejně tak globalizace a mezinárodní obchod jsou možné jen díky rozsáhlému využití

---

¹ Dle NASA byl rok 2020, spolu s rokem 2016, dokonce vůbec neteplejší (NASA, 2021).

fosilních paliv a současně napomáhají šíření patogenů (Barouki et al., 2021; Joshi et al., 2021).

Ekonomické dopady obou krizí jsou podle odborníků nejen nezanedbatelné, ale i v mnohých rysech dosti podobné, včetně ztráty pracovních míst, snížení výkonu ekonomiky a růstu chudoby a nerovností (Joshi et al., 2021). S tím je spojená celá řada sociálních dopadů. V souvislosti s aktuální životní situací a postavením v sociální struktuře může dojít k nárůstu sociální izolace a v neposlední řadě rovněž k rasové a genderové nerovnosti, např. na trhu práce, v dostupnosti zdravotní péče nebo v přístupu ke vzdělání i ke zdrojům (EClinical medicine, 2021; Joshi et al., 2021; Zang et al., 2021). Značné dopady obou krizí na veřejné zdraví jsou spojené jak s vyšší nemocností včetně duševních onemocnění, tak s vyšší úmrtností (Joshi et al., 2021). Riziko těchto dopadů je např. v USA rovněž spojováno se socioekonomickými rozdíly v dostupnosti zdravotní péče, zdravotním stavu a dopadech covidu-19 (Khanijahani a Tomassoni, 2021) i klimatické změny (Lal et al., 2011; USGCRP, 2018) na zdraví obyvatel. Také v Česku krize odhalila nutnost vyrovnávání rozdílných dopadů na různé socioekonomické skupiny, ať už se to týkalo možností vzdělání, postavení na trhu práce či třeba přístupu ke zdravotní péči. Z výše uvedeného plyne, že obě krize dopadají nerovnoměrně na různé komunity a socioekonomické skupiny (osoby s nižším příjmem, odlišné rasy, s chronickými onemocněními apod.); důsledky obou krizí potom silněji pociťují deprivované komunity a nejchudší a nejzranitelnější lidé (Botzen et al., 2020; C-Change, 2021).

V odborné literatuře lze nalézt celou řadu momentů společných pro obě krize, jakož i přístupy k jejich řešení. Dle Wu (2021) je především nutná koordinovaná mezinárodní spolupráce, neboť k oběma krizím zásadně přispívá globalizace. Nová řešení vztahu mezi lidmi a životním prostředím je však třeba hledat nejen na globální, ale i lokální úrovni. Úsilí napřené k řešení obou krizí musí být koordinované a komplexní a je třeba, aby se na něm podílela celá škála aktérů v decizní sféře, ale třeba i z průmyslu a rovněž samotní občané (Markard a Rosenbloom, 2020; Zang et al., 2021). Oblastí, na které by bylo vhodné se zaměřit, je celá řada. Jde například o ochranu biodiverzity, omezení obchodu s divokými zvířaty (Wu, 2021) či přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku.

Celý svět teď stojí před výzvou, jak se vyrovnat a nadále vyrovnávat s dopady obou krizí. Předpokladem je intenzivní povzbuzení ekonomiky s vynaložením nemalých prostředků. Evropská unie vyčlenila rozsáhlý rozpočet na boj s pandemií a v blízké době hodlá postupovat stejně při řešení klimatické krize. Pro restart ekonomiky postižené covidovou pandemií má EU svůj vlastní *Plán na podporu oživení Evropy*, kdy je cílem učinit Evropu ekologičtější, digitálnější a odolnější (Evropská komise, n.d.a). To je v souladu s jednou z šesti priorit EU pro období 2019–2024, s tzv. *Zelenou dohodou pro Evropu*, jež je reakcí na klimatickou krizi a zhoršování životního prostředí (Evropská komise, n.d.b). To, jak se svět s krizemi vyrovnává, se odráží v komunikaci o nich ve veřejné debatě a v médiích, a to jak tradičních, tak sociálních.

Komunikace klimatické a pandemické krize

Při snaze komunikovat klimatickou změnu čelí aktéři řadě výzev. Moser (2010) upozorňuje na několik důvodů, proč je dosažení potřebného účinku na cílové publikum obtížné. Jedním z nich je neviditelnost příčin samotné změny, kdy nárůst podílu skleníkových plynů v atmosféře není přímo viditelný a okamžitě zřejmé nejsou ani důsledky tohoto nárůstu, například zdravotní. S tím souvisí skutečnost, že důsledky změny klimatu jsou často vzdálené od místa i okamžiku jejího vzniku. Ve srovnání s bezprostředností a naléhavostí dalších krizí, například ekonomických, lidé nemají, či alespoň po dlouhou dobu neměli, možnost zaznamenat v moderním, urbanizovaném, člověkem kontrolovaném prostředí postupné drobné, ale stále sílící změny v klimatu. Stejně tak lidé dneška jen těžko postřehnou souvislost mezi mitigačními opatřeními a příznivými změnami klimatu, neboť se jich pravděpodobně nedožijí. To vše znesnadňuje komunikaci a posiluje nedůvěru v globální vliv člověka, což je ještě posíleno složitostí a nejistotou plynoucí z nedostatečného množství dat a omezenosti teoretických modelů budoucího vývoje. Další nejistota se týká vývoje společnosti a budoucnosti jednotlivců, včetně jejich kariér. V důsledku toho se lidé spíše snaží udržet si svůj životní styl. Popsaná situace nahrává klimaskeptikům a popíračům klimatické změny. Např. fosilním průmyslem podporovaní vědci, politici a think tanky se v médiích vyjadřují k problematice klimatické změny s cílem napadnout vědecký konsensus, vyvolat pochybnosti o existenci klimatické změny či potřebnosti přijetí mitigačních a adaptačních opatření, či alespoň oddálit a oslabit účinky případných řešení (Mann, 2021; Moser, 2010). Toho dosahují rovněž vhodným rámováním svých sdělení – např. snahou vyvolat dojem, že jde o dialog mezi více protikladnými vědeckými názory, zdůrazňováním nejistoty vědeckého poznání (Antilla, 2005; Michaels, 2008; Moser, 2010; Sharman, 2014).

Na druhou stranu v případech pandemické krize a komunikace covidu-19 nelze považovat důsledky krize za neviditelné či těžko popsatelné. Kromě lidí, kteří koronavirem přímo onemocněli či v jeho důsledku zemřeli, byli další zasaženi propadem do chudoby, ztrátou živnosti nebo zaměstnání, snížením výkonnosti ekonomiky apod. (Fuchs, 2021). V rámci boje s pandemií přistupovaly vlády dočasně k celé řadě opatření, včetně omezení pohybu a dalších svobod (Coman et al., 2021). Zatímco omezení sociálních kontaktů vedlo k poklesu osobní komunikace, na významu nabývaly jiné formy komunikace, zejména pak televize, zpravodajské portály na internetu a sociální média (Fuchs, 2021; Van Aelst et al., 2021).

Zvýšené sledování televize mohly zapříčinit časté tiskové konference politiků a zdravotnických odborníků s aktuálními informacemi o koronaviru (...) zpravodajským portálům zřejmě pomohla poptávka po konkrétních informacích souvisejících s krizí a jejími důsledky. Navíc s pomocí internetových médií, a obzvláště sociálních médií, si lidé nejspíše utvářeli představu o tom, jak krizi hodnotí a reagují na ni ostatní. (Van Aelst et al., 2021, s. 16)

Orientaci občanů v dané problematice ztěžuje existence protichůdných názorů ve veřejném prostoru. Veřejná debata spojená s jakýmkoliv vědeckým poznáním je utvářena nedostatečným porozuměním vědě a procesu vědeckého poznání. Toto porozumění je ovlivněno jednak vědeckou gramotností občanů a jednak nedostatečnou či žádnou snahou vědců a odborníků o srozumitelné vysvětlení problematiky veřejnosti (Bauer et al., 2007).

Jak uvádí Fuchs (2021), veřejnosti byla prezentována celá řada přístupů ke krizi, často protichůdných, od sociálního darwinismu a přežití nejdolnějších až po apel na vzájemnou solidaritu. V době rychle se vyvíjející a prohlubující krize pandemické, sociální i ekonomické bylo obtížné se zorientovat, a proto se ke slovu dostávaly nejrůznější konspirační teorie, často spojené s radikálními pravicovými hnutími. Podle nich covid-19 není nebezpečný, má přirozený původ, a nebezpečné jsou naopak vakcíny proti němu. Sociální média a internet potom přispěly k jejich rychlému šíření. V Česku se k tomu přidala i permanentně chaotická komunikace vlády, která nedokázala působit jednotně a sdělovala lidem nesrozumitelné, protichůdné či zavádějící informace (Eibl a Gregor, 2021).

Skepticismus a neutralizační techniky

Jednou z reakcí na klimatickou i pandemickou krizi, kterou je možné pozorovat i v mediálním prostředí, je vyjádření větší či menší míry skepse. Pro nedůvěru v existenci či antropogenní příčiny klimatické změny se vžil pojem klimatický skepticismus. Pojem klimatický skepticismus však není jednoznačný – původně představoval zejména pochybnosti a nejistotu ohledně vědeckých poznatků o samotné změně, postupem času získával i jiné dimenze. Capstick a Pidgeon (2014) rozlišují dva základní typy klimatického skepticismu – epistemický a rezponzivní. Epistemická skepse se týká vnímání legitimacy tvrzení o klimatu: pochybuje se zde o stavu a vytváření znalostí o změně klimatu jako fyzikálním jevu, o jeho dopadech a o antropogenním vlivu na tuto změnu. Epistemická skepse má zásadní důsledky, protože ve své podstatě odmítá základní principy vědeckého poznání o klimatu, shromážděného prostřednictvím vědeckých institucí (např. IPCC) a reprezentovaného širokým spektrem akademické literatury. Prizmatem této formy skepticismu je pak věrohodným alternativním vysvětlením faktů, které by jinak bylo obtížné ignorovat (např. nárůst teploty na Zemi), pojem „přirozené“ změny klimatu.

Responzivní skepticismus představuje pochybnosti o účinnosti opatření proti změnám klimatu, o osobní a společenské relevanci klimatické změny, o ochotě a schopnosti sociálních aktérů reagovat na změnu klimatu na osobní, politické a společenské úrovni a o účinnosti těchto reakcí. Tento druh skepticismu významněji (než epistemický skepticismus) souvisí s nedostatkem zájmu a obecnějším sklonem k fatalismu nebo rezignaci (reagovat na změnu klimatu nemá „smysl“ a je „příliš pozdě“, existuje malá vyhlídka na účinné řešení změny kli-

matu). Taková skepse ohledně politické reakce na změnu klimatu může odrážet širší odtržení od politiky v posledních letech (Hay, 2007) a je pravděpodobně také důsledkem postupně rostoucí politizace změny klimatu.

Důležitým momentem je propojení klimatického a pandemického skepticismu s euroskepticismem, který se projevuje odporem vůči „vnuceným“ rozhodnutím a řešením ze strany EU, např. Zelené dohodě pro Evropu. Euroskepticismus je v Česku často projevován klimaskeptiky. Obavy z „diktátu“ Evropské unie, které rezonují v jisté části české populace, popisuje i Vidomus (2013, s. 116): „Evropská unie je považována globálně za oblast s nejambicióznější klimatickou politikou. Její energetická koncepce a environmentální legislativa se dříve či později stává součástí českého právního řádu. Není proto příliš překvapivé, že česká klimaskepse se silně překrývá s výrazným euroskepticismem.“

O skeptících v české společnosti však nelze říci, že odmítají vše, co souvisí se změnou klimatu, a současně jsou skeptičtí vůči vládě či Evropské unii. Čermák a Patočková (2020) ukázali, že nelze identifikovat signifikantní souvislost mezi epistemickým skepticismem a euroskepticismem. Naopak prokázali relativně silný kladný vztah mezi responzivním skepticismem a euroskepticismem. Nejenže se překrývaly skupiny zastánců obou druhů skepticismu, ale vztah platil i obráceně – čím méně byli lidé skeptičtí vůči EU, tím menší byl i jejich responzivní skepticismus, jako by věřili, že EU je zárukou realizace opatření souvisejících s klimatickou změnou.

Cílem skeptiků, ať už pandemických, či klimatických, je vzbudit pochybnost o samotné existenci daných krizí či alespoň zpochybnit jejich závažnost. To je v souladu s výzkumným poznatkem, že podporou a šířením tvrzení, která jsou v rozporu s vědeckým mainstreamem, se skeptici snaží přiživovat kontroverze a neustálé debaty a tím vyvolávat zdání, že se účastní pokračující vědecké debaty (Hoggan a Littlemore, 2009; Mann, 2021; Oreskes a Conway, 2010). S podporou médií tak působí na veřejnost i politické představitele. Výsledkem je pocit nejednoznačnosti a pochybnosti o vědeckém konsensu, např. o klimatické změně, názorové rozdělení veřejnosti či oddálení potřebných akcí (Mann, 2021). Totéž lze říci i o pandemické krizi. K šíření odlišných názorů jsou využívána různá média, včetně blogů. Sharman (2014) upozorňuje, že právě v blogosféře je změna klimatu stále rámována jako aktivní vědecká kontroverze. Je možné, že vědecky podložené klimaskeptické argumenty mohou být v tradičních mainstreamových médiích stále vzácnější a stahují se z něj do neregulovaného prostředí blogosféry. Blogy nepůsobí pouze jako prostředníci mezi vědeckým výzkumem a laickým publikem, ale prostřednictvím reinterpretace stávajících tvrzení o poznatcích klimatických věd a kritiky vědeckých institucí působí samy jako alternativní veřejné zdroje expertizy pro klimaskeptické publikum (Sharman, 2014).

Ke vzbuzení pochybnosti využívají skeptici několika různých technik, které jsou označovány jako neutralizační. Podle původní neutralizační teorie Sykese a Matzy (1957) je využívají mladiství delikventi k ospravedlnění svých činů, kte-

ré jsou v rozporu s obecně uznávanými normami. Později byly rovněž popsány v kontextu snah o ospravedlnění činnosti stigmatizovaných hospodářských odvětví, např. tabákového či hazardního průmyslu (Grougiou et al., 2016). Cílem bylo popřít vědecké poznání (o škodlivosti kouření, existenci klimatické změny apod.) či maximálně oddálit řešení problémů, které se v jeho důsledku objevily. Neutralizační techniky využívaly ve svých strategiích rozličné zájmové skupiny ke zpochybnění vědeckého poznání, ať už šlo o fakt, že kouření způsobuje rakovinu, nebo o existenci člověkem indukované klimatické změny. Jejich cílem bylo navodit přesvědčení, že na daném tématu nepanuje široká vědecká shoda, zpochybnit kredibilitu vědců apod. (Bruelle et al., 2012; Greenberg et al., 2011; Oreskes a Conway, 2010).

Jak ukázala McKie (2018), obdobné neutralizační techniky užívají rovněž klimaskeptici. Autorka modifikovala techniky popsané původně Sykesem a Matzou následujícím způsobem (srov. McKie, 2018, s. 119–120):

- Popírání odpovědnosti: Klimatická změna se děje, ale nezpůsobují ji lidé.
- Popírání újmy: Lidé svojí aktivitou nezpůsobují žádné výrazné poškození klimatu. Alternativně – ve skutečnosti mohou být tyto změny dokonce přínosné.
- Popírání obětí: Změna klimatu neexistuje a nemá žádné oběti. Alternativně – pokud si je někdo vědom změny klimatu a nedokáže se před jejími důsledky ochránit, může si za to sám.
- Kritizování kritiků (alternativně odsuzování odsuzujících): Výzkum klimatických změn je zkreslen vědci a manipulován médii, politiky a ekology.
- Odvolávání se na prioritní závazky: Ekonomický pokrok a rozvoj jsou důležitější než prevence změny klimatu.

Výzkumný cíl a metodologie

Naším cílem bylo identifikovat názorové proudy v české společnosti reflektující souběh výše uvedených jevů, klimatické změny a pandemie covid-19. Pro svoji analýzu jsme si v tomto textu vybrali blogy jakožto zástupce sociálních médií, ve kterých se téma klimatické změny i epidemie rovněž zrcadlí. Jsou využívány zájmovými skupinami, think tanky, vědci i jednotlivými aktéry bez širších vazeb a slouží k šíření a sdílení argumentů žádoucích pro daný typ aktérů (Greenberg et al., 2011).

Výběr textů

Texty (články jednotlivých blogerů) použité k analýzám byly shromážděny na stránkách tří blogovacích platform (blog.idnes.cz; blog.aktualne.cz a blog.resepekt.cz), které jsou k dispozici zdarma a patří mezi nejznámější v Česku. Dvě

jsou spojeny se zpravodajskými internetovými portály (idnes.cz a aktualne.cz), třetí s webem týdeníku Respekt. První blogovací platforma patří mediální společnosti Mafra, zbylé dvě mediálnímu domu Economia.²

Výběr textů byl s ohledem na téma omezen dvěma podmínkami. První z nich se týkala času, kdy byly vybírány pouze texty zveřejněné v roce 2020, tedy prvním roce existence krize způsobené virem covid-19.³ Druhá se týkala klíčových slov, jež byla vybrána s ohledem na dvě sledovaná témata – krizi covid-19 a klimatickou krizi. Pro každé téma byl vybrán okruh klíčových slov. Pro krizi covid-19 se jednalo o slova: covid*, koronavir*, pandemi*, sars-cov-2 (hvězdička mohla být nahrazena libovolným řetězcem dalších znaků). U klimatické krize šlo o slova: klimatick* změn*, změn* klimatu, globáln* otepľ*, pařížsk* dohod*, zelen* dohod*, zelen* úděľ*, european green deal, new green deal. Uvedená slova byla vytipována nejen s ohledem na klimatickou změnu, ale rovněž na ekonomické transformační programy, které jsou s ní spojeny. Do výběru byly zařazeny pouze texty, které obsahovaly alespoň jedno klíčové slovo týkající se tématu pandemické krize a současně alespoň jedno klíčové slovo týkající se tématu klimatické krize.

V prvním kroku jsme automatizovaně prošli blogovací platformy pomocí programu Heritrix 3 od domovské stránky (tj. blog.idnes.cz; blog.aktualne.cz; blog.respekt.cz) skrze odkazy až do hloubky 10 odkazů a stáhli veškerý takto získaný obsah. Následně jsme využili program jusText (Pomikálek, 2011) k odstranění obsahu stránek mimo hlavní text, jako je například reklama či menu webu. V očištěných textech jsme identifikovali všechna výše zmíněná klíčová slova v požadované kombinaci (viz předešlý odstavec). Poté jsme všechny automatizovaně vybrané texty prošli a zkontrolovali relevanci blogových příspěvků. Pokud se příspěvky nezabývaly souvislostí obou krizí, byly ze vzorku vyřazeny.

Analytický rámec

V obsahové analýze dat byla využita perspektiva interpretativní fenomenologické analýzy, v jejímž duchu byla položena základní otevřená výzkumná otázka (Smith a Osborn, 2003), která zněla: Jak čeští blogeři vnímají a prožívají souběh probíhající pandemie covid-19 a klimatické krize, jaké podobnosti mezi těmito událostmi vnímají a jakou povahu případná souvislost podle nich má?

---

² Původním záměrem bylo stáhnout texty a identifikovat vybraná klíčová slova pokud možno na všech relevantních českých blozích. To se ukázalo jako nerealizovatelné, protože neexistuje seznam takových blogů ani jednoduchý způsob jejich vyhledání. Proto se naše pozornost soustředila výhradně na zmíněné tři blogovací platformy, kde bylo možné vyhledávat výše popsáním způsobem.

³ Samotné onemocnění se objevilo již na sklonku roku 2019, ale tehdy ještě nebylo vnímáno jako pandemie.

Data byla v prvním kroku analyzována bez hlubší znalosti a zevrubného studia literatury, nicméně v konečných fázích analýzy jsme s odbornou literaturou pracovali v procesu interpretace. Implicitním předpokladem dané výzkumné otázky bylo, že blogeři budou ve svých textech souvislost mezi epidemií covid-19 a klimatickou krizí více či méně reflektovat, což se potvrdilo.

V analýze dat bylo využito induktivní kódování, na základě čtení textů byly vytvářeny kódy (znak pro skupinu významových jednotek, který reprezentuje jejich téma) a kódovány příslušné segmenty. Segment je část textu vyjadřujícího sdělení blogera, která jsme přiřadili k danému kódu. Během kódování byly zapisovány teoretické poznámky, významově podobné kódy byly spojovány do kategorií, některé významné a zásadní kódy se staly kategorií samy o sobě. V průběhu axiálního kódování byly identifikovány vzorce a vztahy mezi kategoriemi, které tvoří základ pro argumentaci, a v pozdějších fázích analýzy byly výsledky evaluovány v kontextu poznatků publikovaných v odborné literatuře. Přestože se u této metodologie předpokládá určitý odstup od toho, co o zkoumaném tématu víme z odborné literatury, může literatura ovlivnit výzkum jako další zdroj dat nebo model, který datům dává smysl (Dick, 2005; Šimandl a Dobiáš, 2021).

Analýza byla prováděna prostřednictvím programu pro analýzu kvalitativních dat MAXQDA. V datovém souboru bylo identifikováno celkem 15 kategorií a 11 subkategorií, celkem bylo okódováno 460 segmentů ve 124 textech (blogových příspěvcích). Z toho 67 textů vyšlo ve sledovaném období na blogu idnes.cz, 40 na blogu aktualne.cz a 17 na blogu respekt.cz. V následujících oddílech budeme postupovat od samotné analýzy empirického materiálu k jeho srovnání s relevantními koncepty z odborné literatury.

Reflexe souběhu pandemie covid-19 a klimatické změny v české blogosféře

Soubor textů pocházející z výše popsaných blogů tvoří z pohledu postojů ke klimatickým změnám několik nejasně ohraničených skupin. Škála vyjadřovaných postojů sahá od výrazně proklimatických postojů (ve smyslu přesvědčení o antropogenních příčinách klimatických změn a potřeby radikální klimatické politiky) přes postoje neutrálnější, kde je přesvědčení o existenci klimatických změn doprovázeno skepticismem, co se lidského vlivu na ně týče, až po texty, které výrazně odmítají antropogenní vliv na klima a zároveň silně kritizují klimatickou politiku, zejména Zelenou dohodu pro Evropu.

Zajímavé je, jak se tyto postoje prolínají s postoji k pandemii covid-19, neboť souvislosti nejsou tak přímočaré, jak by se mohlo zdát. Rozdělení postojů k pandemii covid-19 je o něco jasnější, objevují se dvě základní skupiny, tak jak je můžeme pozorovat i v širším českém mediálním prostoru. První z nich přijímá pandemii jako reálnou událost a akcentuje kolektivní odpovědnost a potřebu celospolečenské solidarity. Druhý pak vnímá pandemii jako svého druhu mediální či politický konstrukt, který nemá původ v realitě, akcentuje individuální

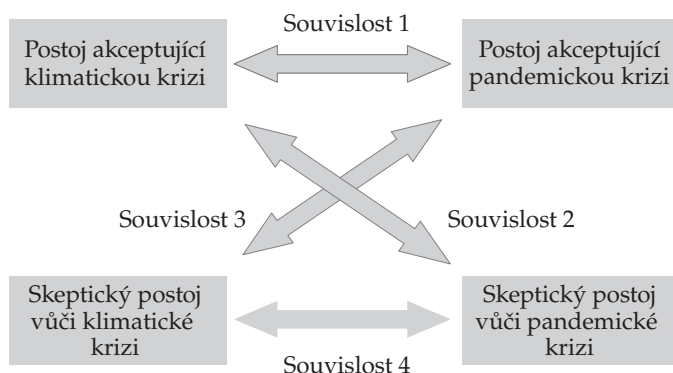
svobodu a odpovědnost jednotlivců za jejich zdraví a kritizuje politická opatření s ohledem na omezování základních lidských svobod.

Témata covidu-19 a klimatických změn jsou v textech ve větší či menší míře navzájem porovnávána a odvozována, ať už implicitně, nebo v explicitních pokusech o analýzu souvislostí obou jevů, které jsou globální povahy a mají nespočet průníků a společných projevů i řešení. Většina článků zmiňuje souvislost spíše okrajově, v jedné větě, a pak se zaměřuje na jeden nebo druhý problém, jiné pak důrazněji odkazují na souběh obou dějů, porovnávají jejich význam a zmiňují společné charakteristiky, jako je například globální rozměr obou jevů, odpovědnost, svoboda, příležitost ke změně, politická řešení a tak podobně. Jen některé z textů se zevrubně věnují sledování souvislostí na nejrozličnějších úrovních. V průběhu analýzy bylo identifikováno několik kategorií na průsečíku pojmů pandemie a klimatická krize, například změna, příležitost, globalizace, ekonomický růst, svoboda, odpovědnost, příroda a životní prostředí, nicméně vyjádření v těchto kategoriích nesou různý význam podle toho, jaký postoj mluvčí ke klimatické krizi či pandemii zaujímá.

Rozmanitost identifikovaných souvislostí mezi postoji ke klimatické krizi a pandemii covid-19

Jak se ve zkoumaných blogových příspěvcích odráží synergie mezi oběma krizemi? Závažnost obou témat je vnímána na škále od „ve světle covidu-19 je klima nedůležité“ přes rovnocennost obou témat (ať stejně nedůležitých, či důležitých) až po „covid-19 je méně závažný problém, jen předzvěst velkých katastrof spojených se změnou klimatu“. Poslední možnost znamená, že pandemie viru covid-19 je oproti klimatické změně žádnou či menší, časově omezenou hrozbou pro lidstvo a společnost, avšak paradoxně vyvolává mnohem silnější reakci.

Obrázek 1. Základní postoje blogerů a možné souvislosti mezi nimi

A právě odlišné vnímání závažnosti obou krizí předznamenává i to, jak autoři blogů reflektují jejich vzájemné postavení ve společnosti. Následující ukázky ilustrují dva póly na této škále:

Že ekonomiky drtí covid, je některým celebritám i institucím nejspíš úplně jedno, a stále si jedou klimaticko-alarmistickou odrhovačku. Greta Thunbergová, generální tajemník OSN a dokonce sám papež! A samozřejmě EU. (B103)

Covid je zástupný problém. Skutečný problém je ničení životního prostředí, přelidnění, nekonečný ekonomický růst, nekonečná spotřeba, migrace, vyčerpání energetických zdrojů, nedostatek pitné vody, klimatické změny, zadlužení. Protože si s tím globální vůdci nevědí rady, využili koronavirus k odvedení pozornosti. Bojují proti problému virtuálnímu, aby nemuseli řešit problém reálný. (B14)

V analýze byly identifikovány čtyři možné podoby vztahů mezi vnímáním obou krizí. Na obrázku 1 jsou uvedeny tyto čtyři základní postoje blogerů a možné souvislosti mezi nimi.

Souvislost první: Přijímání klimatické i pandemické krize

Nejvýraznější spojení existuje mezi proklimatickým postojem, tedy uznáním potřeby klima chránit, a pozitivním postojem k potřebě řešit pandemii na celospolečenské úrovni, s akcentem na společenskou odpovědnost jak za klima, tak za lidské zdraví. Tento názor koresponduje s důrazem na příležitost ke změně, impuls k osobní a zejména celospolečenské a celoplanetární změně chování směrem k šetrnosti a ochraně životního prostředí. V textech obsahujících explicitní deskripci souvislostí a paralel mezi oběma jevy narážíme na několik rovin tohoto srovnání a jednou z nich je právě ochota omezit svoje potřeby a svobodu ve prospěch řešení krize, klimatické i pandemické. Zmíněná souvislost je navíc doprovázena určitým moralismem, kritikou společenských hodnot kapitalismu, jako je materialismus, individualismus a důraz na spotřebu.

Zde jsme totiž u hodnot a tolik diskutované schopnosti odložit bezprostřední uspokojení potřeb (a prožít aktuální nepohodu) pro vzdálenější nebo hodnotnější cíl v budoucnu... Společný jmenovatel psychologických a sociologických faktorů, ústících v neochotu omezit se v případě covidu, je naprosto stejný jako v případě globálního oteplování, ekologických hrozeb nebo třeba trápení slepic v klecových velkochovech. Není jím rozumový nedostatek v pochopení, že planeta je zahlcena nepořádkem a že slepice s orvaným perím trpí. To pochopí pětileté dítě. Principem je, že jiné emoce, potřeby a obsahy jsou pohodlnější, rychlejší a příjemnější – a proto jim dáváme ve svých duševních volbách přednost. (B03)

Pokud jde o řešení na politické i individuální rovině, mají obě krize stejná východiska, pandemie tato východiska ukázala mnohem konkrétněji a s větší na-

léhavostí než pro mnohé stále neuchopitelná klimatická změna. Je vyjadřována naděje, že společnost si na případu pandemie uvědomí a osvojí strategie, které lze při zvládnání těchto krizí využít. Je vyzdvihována společenská solidarita a změna hodnotového žebříčku, či dokonce potřeba změny systému. Často je toto uvažování spojeno s důrazem na nutnost evropských a globálních institucí, které budou zmíněné změny prosazovat.

Ač je to s podivem, jedna krize se může stát řešením krize druhé a ukázat nám cestu ze zdánlivě bezvýchodné situace. (B33)

Positivum, které nám epidemie koronaviru přináší, je možnost porovnat tyto dvě hrozby z různých hledisek. Epidemie je beze všech pochyb hrozbou hmatatelnější a z řady důvodů také snadněji uchopitelnou. Společnost většinově akceptuje omezení svobod pohybu a shromažďování. Respektuje uzavření hranic i nejrůznějších provozů. Chápe, že úspěšný boj s hrozbou bude znamenat pokles ekonomiky a uskrovnění všech. Lidé dobrovolně přijímají, co v případě hrozby klimatické změny mnoho z nich odmítá s tím, že nikdo neví jistě, zda se naplní černé scénáře, že proto nemůžeme ohrozit ekonomiku, že není předem jasné, jaké postupy budou skutečně efektivní, že vůbec nevíme kdo, nebo co je skutečným původcem klimatických změn... Dopady klimatických změn se nám přesto stále nezdají tak hmatatelné, jako v případě epidemie. Přitom škody, ať již ekonomické, ekologické, sociální a zdravotní, budou beze všech pochybností mnohem větší. Na rozdíl od epidemie nestačí průmysl a služby jen na čas omezit. (B35)

Společenská a politická řešení jsou navrhována v oblasti trvalé udržitelnosti, soběstačnosti, resilience a dalších strategií klimatické politiky a politiky životního prostředí. Je třeba zavádět konkrétní opatření, jak v rámci řešení pandemie, tak klimatické krize, a zároveň je nutné, aby si na ně společnost zvykala a přijímala je. Pandemie i klimatická krize vyžadují stejný politický přístup nejen na mezinárodní a globální úrovni, ale i na úrovni národní.

Myslím si, že v tomto ohledu by nám paradoxně mohla letošní koronavirová krize znásobena extrémním suchem pomoci. Pandemie koronaviru nám dala lekci v tom, že soběstačnost není něco, co bychom měli v dnešním globalizovaném světě podceňovat. A je jedno, jestli jde o zdravotnické pomůcky nebo potraviny. (B140)

Přitom bychom teď mohli využít tuto krizi jako příležitost a vybudovat takový společenský a ekonomický systém, který bude rezilientní, v klíčových ohledech soběstačný a především bude v souladu s vědeckými poznatky o naší planetě, o biologických cyklech, o obnovitelnosti a neobnovitelnosti různých zdrojů, tzn. bude udržitelný. (B128)

Reakce na pandemii nám ukazuje, že systémová změna i změna chování jednotlivců je možná. A zároveň samotná existence pandemie poukazuje na nevyhnu-

telnost této změny v zájmu zachování lidského společenství. Je reflektována faktická reálná změna poměrů v globálním přístupu ke světu a potažmo ke klimatu, ať už v negativním, či pozitivním slova smyslu. Pandemie představuje příležitost začít aplikovat trvale udržitelné klimatické strategie, někteří v ní dokonce vidí příležitost ke změně celospolečenského systému založeného na ekonomickém růstu a spotřebě. Od toho se rovněž odvíjejí změny v rovině individuálního chování a nahlížení na svět. Klíčový důraz je v uvažování o souvislosti krizí kladen na potřebu dočasných omezení svobody ve prospěch společenské solidarity a odpovědnosti.

Máme příležitost pochopit tuto situaci a změnit svůj přístup k životu, k mezilidským vztahům a k přírodě samotné. Přestat se honit za ziskem a požítkem, ale vytvářet dobré mezilidské vztahy a začít žít v harmonii s přírodou. (B54)

Skutečně si někdo myslí, že může dál jednat tak, jako jednal doposud? Bezohledně, egoisticky, jen ke svému prospěchu? Můžete skutečně „svobodně“ létat na eurovíkendy? Můžete „svobodně“ nakupovat další a další zbytečné krámy? Můžete „svobodně“ znečišťovat ovzduší ve městě a ničit zdraví svým spoluobčanům? Můžete? Proč lidi tolik panikaří z viru a nejsou schopni dohlédnout důsledky svého chování? Copak už neplatí, že jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá? (B42)

Je dobré vědět, že kvůli dlouhodobé nerovnováze mezi, na jedné misce vah, lidskou spotřebou a vším s ní souvisejícím a mezi, na druhé misce vah, naší planetou a jejími možnostmi a schopnostmi, budou podobná a spíš ještě tvrdší omezení a zásahy do běžného života naší hůbou budoucnosti. A také je dobré vědět, že míru těchto dopadů můžeme sami ovlivnit svým současným spotřebitelským chováním. (B128)

Epidemie je v tomto smyslu vnímána jako samozřejmý důsledek ekonomického růstu a neomezené spotřeby, lidského zacházení s planetou a přírodou ve formě exploatace a ničení životního prostředí, a jako příležitost přehodnotit „kořistnický vztah k naší planetě“. Většinou jde o postřehy v obecné rovině přírodních zákonů, někdy je však těmto důsledkům připisován až jakýsi transcendentní význam.

Hrozba koronaviru je válkou, kterou lidstvu vyhlásila Příroda. Nehledí na hranice, na sociální třídy, na rasu nebo barvu pleti. Napadá a zabíjí ty nejslabší. Všem z nás tak hlásá jasnou zprávu: nutnost přestat se vzdalovat Přírodě a znovu si uvědomit, že jsme její součástí. Stejně jako se nám ve vztahu s ostatními lidmi vrací to, co dáváme, funguje i vztah mezi námi a Přírodou. Tak dlouho jsme se k ní chovali otřesně, využívali toho, co nabízí, a zapomínali poděkovat. To se musí změnit. (B36)

Koronavirus není jen problém medicínský, ale především civilizační. Desítky let adorujeme společenský systém založený na nekonečném růstu a nekonečné spotřebě. To vše na omezeném prostoru naší planety. Takový společenský systém se chová jako nádorové bujení. Roste, roste... až celý organismus (civilizaci) zahubí! (B11)

Souvislost druhá: Přijímání klimatické krize a odmítání krize pandemické

Další spojení se ukazuje mezi proklimatickým přesvědčením na straně jedné a odmítáním celospolečenské odpovědnosti za pandemii na straně druhé, což koresponduje s přesvědčením, že pandemie představuje oproti klimatickým změnám podstatně menší problém. Pandemie je vnímána jako zveličený problém, který upozaduje reálnou krizi způsobenou klimatickými změnami a její řešení. Je zdůrazňována jakási změkčilost a neodolnost naší společnosti a civilizace, která není schopná racionálně a přiměřeně čelit šíření nemoci. Kritice je vystavována zejména skutečnost, že na rozdíl od klimatické hrozby je společnost ochotna čelit hrozbě nemoci s nebývalou razancí a zásahem do individuálních svobod. Příčiny epidemie jsou opět hledány v nezodpovědném vztahu společnosti k planetě, ale důraz je pak kladen na individuální odpovědnost jednotlivce za vlastní zdraví a na individuální svobodu v tomto ohledu. Pokud bychom se na toto spojení dívali optikou neutralizačních technik, můžeme hovořit o odvolávání se na prioritní závazky, kdy klimatická krize představuje daleko významnější závazek než pandemie.

Vše je otázkou perspektivy a možností. Kdyby dnes byla třetí světová válka, tak by koronavir nikoho nezajímal. Ale máme klid, máme padesát let blaha, poprvé v naší existenci, poprvé za posledních dvě stě tisíc let, „nemáme o čem přemýšlet“, protože skutečné hrozby jako globální oteplování či nedostatek vody ignorujeme. (B20)

Bohužel se koronavirové drama podepisuje na tom, že se odsouvá řešení jiných důležitých otázek. Jednou z nich je zoufalý nedostatek vody v krajině. (B42)

Koronaviru se totiž překvapivě podařilo to, co nedokázaly miliony lidí požadující důraznější boj proti změně klimatu způsobované spalováním fosilních paliv. (B24)

V proklimatickém paradigmatu tedy můžeme identifikovat dvě polohy vnímání odpovědnosti a svobody. Na rozdíl od předchozího důrazu na dočasná omezení svobod ve prospěch celospolečenského řešení pandemie je zde důraz kladen na ničím nepodmíněnou individuální svobodu jednotlivce v přístupu k nemoci a pandemii (ale při krizi klimatické jsou omezení považována za nutná). Zatímco tito autoři považují covid-19 za nástroj totalitarizace společnosti, kritizují přístup lidí k planetě a požadují radiální klimatickou politiku.

Hesla „Společně to zvládneme“... „Musíme táhnout za jeden provaz“ připomínají komunistickou agitku „Proletáři všech zemí spojte se“... „Kdo nejde s námi, ten jde proti nám.“ Co to ale společně zvládneme? Nosit disciplinovaně roušky? To, obávám se, stačit nebude. Problém je hlubší. Nárůst spotřeby, přelidnění, vyčerpávání energetických zdrojů, změna klimatu, nedostatek pitné vody, ničení životního prostředí. Před tím nás rouška z Číny neuchrání. (B10)

Stávající pandemie možná za pár týdnů odezní. Tím ale nebude zdaleka vyhráno.

Už několik týdnů neprší. Naléhavě budeme muset řešit nedostatek pitné vody, základních potravin, migrační krizi, změnu klimatu. V zájmu přežití budeme muset omezit spotřebu, pečovat o životní prostředí. Od základů změnit způsob existence. Před tím nás žádná rouška neuchrání. (B9)

Souvislost třetí: Klimatický skepticismus a přijímání pandemické krize

Třetí skupina názorových spojení je opakem předchozí, jedná se o propojení klimaskepticismu s nutností řešit pandemii, jejíž důsledky jsou daleko vážnější a řešení smysluplnější, neideologické (na rozdíl od klimatické politiky). V blogových příspěvcích se objevují vyjádření skepticismu nejen rezpozivního, která převažují, ale dokonce i epistemického (jak dokazuje citace níže). I s ním se pojí nesouhlas s klimatickou politikou. Epidemie covid-19 je, spolu s dalšími, větší hrozbou pro společnost než klimatická změna, která má na rozdíl od ní ryze ideologický základ. Co se týče neutralizačních technik, platí zde na rozdíl od předchozí souvislosti, že právě pandemie je důležitější a přednější závazek než zpochybňovaná klimatická krize.

Nejsilnější motivací k akci je ale osvědčený strach, jak se prokázalo při pandemii nemoci covid-19. Její oběti jsou reálné, oběti globální změny klimatu, ale také např. spalovacích motorů, si klimatičtí aktivisté museli vymyslet. (B77)

Bude ale cena za boj proti oteplování odpovídat výsledku? Na příkladu COVIDu-19 vidíme, že existují závažnější hrozby, nemusí to být jenom virus, ale velké výbuchy sopek, extrémní sluneční erupce způsobující rozsáhlé výpadky elektřiny a telekomunikací, náraz nebeského tělesa, migrační tlaky nebo prostě jenom mocichtivost a nevyzpytatelnost některých autokratů na (jiho)východ od Evropy. (B107)

Pandemie je rovněž příležitostí poukázat na nelegitimitu požadavků ekologických aktivistů, na to, že prosazování klimatické politiky je nerelevantní a čistě ideologické. Klimaskepticismus se v těchto argumentacích propojuje s euroskepticismem (srov. Čermák a Patočková, 2020; Vidomus, 2013). Pro některé je to příležitost ke kritice klimatického hnutí, které se dostatečně nesnaží pomáhat v pandemii, a rovněž globální klimatické politiky, zejména té evropské. Pandemie nám dává jedinečnou příležitost opustit cestu Zelené dohody a soustředit se na ekonomický rozvoj; v některých textech velmi silně zaznívá kritika evropské a globální klimatické politiky vůbec.

Nejvíc mě ale zklamali ekoaktivisti. Na nějaký boj proti nákaze se doslova a do písmene vykašlali. Vodit přes silnici kdejakou chabrus žabičku na penzi a blokovat tak dálnici, to by jim šlo. A kde jsou jejich demonstrace proti šíření viru dnes? Když se dá stávkou zastavit celé globální oteplování, tak ať mi neříkají, že nějaké pidi midi fujtajbl zastavit nejde. (B110)

Co jste od aktivistických skupin, které v posledních letech opanovaly mediální prostor, slyšeli na téma šíření koronaviru? Nic moc. Tedy spíš nic. S pár výjimkami. (B100)

Je neskutečné, jak se představitelé EU drží jejich zeleného údělu i přes současnou koronavirovou krizi, kdy bude schopnost ekonomiky vytvářet zdroje na zavádění opatření proti změnám klimatu velmi omezená. (B125)

Souvislost čtvrtá: Klimatický i pandemický skepticismus

V posledním spojení je odmítán jak antropogenní vliv na klima a klimatická politika, tak nutnost celospolečenského řešení pandemie. Spojujícím prvkem je akcent na individualismus a kritika kolektivního přístupu k těmto událostem, obava o ztrátu svobody, obavy z řešení krizí jako příležitosti k manipulacím. V argumentacích lze identifikovat několik neutralizačních technik, kromě výše zmínovaného odvolávání se na prioritní závazky rovněž popírání újmy i popírání obětí jak klimatické, tak pandemické krize.

Dnes nás pro změnu straší klimatickými změnami, koronavirem a já nevím čím ještě. Je toho spousta jak se komu kde hodí do krámu. (B82)

A děti budou zase chodit do školy? Raději ne, copak jste zapomněli na Grétu a globální oteplení? Ta nechodila do školy jen v pátek, a to nestačí. A zase se bude cestovat? Raději ne, co když tam nejsou očkovaní? Víte jak neekologický je turismus? A dokud nebude všechno normální, teda ekologické – budeme furt všichni dostávat dotace, kompenzace a příspěvky? (B119)

Navíc, je za tím i ohromná manipulace s fakty. Podobně jako změna klimatu i migrace byla stěžejní téma předvolební kampaně v USA. K tomu se navíc přidala epidemie covidu. (B73)

V textech výrazně rezonuje obava ze změny v pojmání svobody jednotlivce, nebezpečí nástupu nové totality jak vnější (vliv Číny), tak vnitřní (nárůst populistických totalitárních hnutí), včetně byrokratického a ideologického vlivu Evropské unie. Ve spojení s klimatickou změnou pak zaznívá obava z vyšlapávání cestičky pro omezení svobody ve prospěch opatření klimatické politiky. Pandemie se projevuje v „*koronavirové destrukci právního řádu a ústavního pořádku*“ (B44) a existuje reálné nebezpečí, že „*politici si některá omezení zamilují*“ (B64).

Sám Zelený úděl by přinesl dávno nevídané sešněrování hospodářství, astronomické náklady, omezení svobody a další oslabení členských států. Můžeme se obávat prohlubování zaostávání EU za dynamickými ekonomikami jiných koutů světa, ale také indoktrinace, vytváření a zneužívání atmosféry strachu, všudypřítomného sledování a kontroly našeho chování. (B55)

Téma omezování osobní svobody je rozvíjeno kritikou pro společnost nebezpečného vyvolávání strachu, ale i svého druhu třídní nenávisti. Ještě dál jdou pak varování před manipulací, ústící v ovládnutí lidstva elitami tu nespecifikovanými, tu personifikovanými např. Billem Gatesem. Pojem, který prostupuje obě témata a úzce souvisí s názory jak na klima, tak na epidemii, je manipulace, zejména prostřednictvím strachu: „*vyvolávání neopodstatněného děsu před klimatickými změnami přináší více environmentální a ekonomické škody než užítku*“ (B107).

Metody, jak přimět obyvatele konat či strpět nepříjemnosti, nebo odevzdat podstatnou část osobní svobody s oddaností či dokonce nadšením, jsou shodné. Nesejde na tom, zda se jedná o boj s nákazou nebo proti špatnému počasí. Situace svádí ke srovnání, co vše se teď nedělá, nesmí dělat nebo naopak dělat musí, s tím, jak by si to přáli klimaaktivisté. (B77)

Odpůrci klimatické politiky vidí v pandemii šanci jednou provždy opustit cestu klimatického alarmismu, soustředit se na nové technologie a ekonomický růst a vyhnout se ideologickému nahlížení na klimatickou změnu. V těchto výpovědích lze jednoznačně identifikovat responzivní skepticismus, jenž tkví v nedůvěře k možným řešením krize (Capstick a Pidgeon, 2014), a euroskepticismus.

Ke kvalitnímu životnímu prostředí se nedostaneme tím, že budeme omezovat spotřebu, ale tím, že budeme zavádět nové inovace, které povedou k efektivnějšímu využívání přírodních zdrojů včetně našeho času. (B124)

Skutečným řešením pro hospodářskou obnovu EU by bylo přehodnocení či přinejmenším odklad monstrózních klimaticko-alarmistických ambic. (B55)

Někdo snad očekával, že v zájmu úlevy oslabeným ekonomikám unijní orgány šlápnou v případě Zeleného údělu na brzdu. Stal se však pravý opak. Brusel našel v koronaviru další „blahodárnou krizi“, kterou míní využít k posílení Unie, respektive k prosazení svých záměrů. Zelený úděl stojí v popředí těchto ambic. „Zelená transformace“ má zůstat nejen nezpochybněna, ale dále utvrzena. Hospodářská obnova má být plně zapražena v její prospěch. (B55)

Závěry

V analyzovaných blozích jsme identifikovali několik základních postojů ke klimatické a pandemické krizi. Některé z nich se vyznačovaly pozitivním vnímáním a soustředily se na potřebu spolupráce a solidarity při řešení krizí a s tím spojených změn, přičemž obvykle akcentovaly souvislost mezi oběma krizemi. U těch, kteří v pandemické i klimatické krizi vidí reálnou hrozbu a zároveň příležitost ke změně směrem k šetrnějšímu přístupu k planetě, můžeme najít přesvědčení o nezpochybnitelné souvislosti mezi oběma sledovanými krizemi a akcent na jejich

příčinnou propojenost. K tomu patří uvědomění si nutnosti změny přístupu celé společnosti k životnímu prostředí, jeho využívání a jeho limitům a vymezení se vůči důsledkům globalizace a devastace přírody. V negativních reakcích se autoři blogových příspěvků soustředili na témata zahrnující klimatický a pandemický alarmismus, omezování osobních svobod a manipulace ze strany vládnoucích elit. Zde se výrazně projevovala tendence ke skepticismu vůči klimatické změně, pandemii či Evropské unii. Nicméně nutnost změn a řešení vyvstalých problémů, ať už jsou připisovány jedné z těchto krizí, či oběma, je artikulována ve všech vyjadřovaných postojích. Dvě základní artikulované a požadované změny jsou na jedné straně přechod k udržitelnému a odpovědnému vztahu k planetě Zemi a na straně druhé opuštění klimatické politiky a nastartování ekonomického růstu.

V průběhu analýzy byly identifikovány čtyři základní kategorie postojů: proklimatické postoje ve smyslu přesvědčení o antropogenních příčinách klimatických změn a potřeby radikální klimatické politiky; klimaskeptické postoje v rovině responzivního, ale i epistemického klimaskepticismu; postoje akceptující pandemii covid-19 jako reálnou hrozbu; a postoje odmítající existenci či závažnost pandemie viru covid-19.

Spojení názorů na pandemickou a klimatickou krizi je několikeré a souvislosti nejsou přímočaré. Skepse v jednom tématu ještě automaticky nepředznamenává skepsi v druhém. Co se týče přístupu k pandemii, v jedné skupině najdeme příspěvky, které v ní vidí reálnou hrozbu s vyvstávající potřebou celospolečenské reakce, druhá skupina naopak mediální konstrukci, která se nezakládá na faktech. Kombinace s postoji ke klimatu jsou však velmi různorodé. Nejprůmočařejší spojení bylo identifikováno mezi proklimatickým postojem a postojem akceptujícím pandemii – toto spojení koresponduje s důrazem na příležitost k celospolečenské a celoplanetární změně chování, solidaritě a odpovědnosti. Ve druhém případě je pandemický skepticismus spojen s postojem akceptujícím klimatickou krizi. Je zdůrazňována celospolečenská odpovědnost za klima a individuální odpovědnost za zdraví. Třetí spojení pak bylo identifikováno mezi přijímáním pandemické krize a odmítáním krize klimatické, která je na rozdíl od pandemie nemoci covid-19 popisována jako nereálná, neexistující či přirozená. Poslední spojení představuje odmítání krizí obou, skepticismus k oběma těmto „uměle vykonstruovaným“ krizím s důrazem na individuální svobodu a ekonomický růst.

Pandemičtí skeptici se tudíž rekrutují jak mezi autory nezatíženými žádnou předchozí agendou, tak mezi těmi, které můžeme na základě prezentovaných názorů řadit do skupiny klimatických skeptiků či skupiny euroskeptiků, často pak do obou skupin, kdy sjednocujícím tématem jejich skepse je Zelená dohoda pro Evropu. Ve skupině klimaskeptiků akceptujících pandemii lze identifikovat názory, že Evropa se nebyla schopna k reálné (rozumějme neideologické) hrozbě nemoci postavit a řešit ji, naopak národní státy ano. Ačkoliv tedy euroskeptické postoje rezonují v analyzovaných textech zejména v souvislosti s klimaskepticismem, souvislost euroskepticismu a zlehčování pandemie není jednoznačná. Existuje i spojení pandemického skepticismu a volání po řešení klimatické krize evropskými a globálními institucemi.

Při analýze textů projevujících klimatický a pandemický skepticismus byly identifikovány tzv. neutralizační techniky užívané k popření uvedených jevů. Jak klimatičtí, tak pandemičtí skeptici nejčastěji užívají neutralizační techniky „kritizování kritiků“ a „odvolávání se na prioritní závazky“. Soustřeďují se tedy zejména na snižování závažnosti krizí a kritiku politiků, EU, médií, ekologických aktivistů apod. a současně na vyzdvihování jiných priorit, jakými jsou rozvoj ekonomiky či zachování individuální svobody. Strategie a techniky použité ke zpochybnění pandemické krize jsou obdobné jako u klimatické skepse, jde zejména o zpochybňování počtu nemocných a zemřelých či přeplněnosti nemocnic, zlehčování příznaků nemoci, snižování důvěryhodnosti odborníků vystupujících ve veřejném prostoru atp. Zajímavé je, že neutralizační technika „odvolávání se na prioritní závazky“ je využívána obousměrně. Skeptici, kteří popírají nebezpečí pouze jedné krize, se v takovém případě odvolávají na důležitost a význam krize druhé.

Námi sledovaný souběh obou krizí, jejich příčiny, průběh i důsledky a možná řešení jsou široce komentovány jak v médiích, tak v odborné literatuře. Ačkoliv si uvědomujeme, že se v případě našeho výběru blogových příspěvků jedná o vzorek názorů na souběh obou krizí, jejichž rozložení nemusí být reprezentativní pro českou populaci, přesto nám výrazně pomohl s identifikací základních, stále se opakujících narativů souběhu a vzájemné propojenosti obou krizí, které do jisté míry odrážejí i diskusi odbornou a nesou známky reflexe vědeckého poznání. Na druhou stranu lze v tomto veřejném diskusním prostoru identifikovat interpretace, které se s široce přijímanými odbornými východisky zcela rozcházejí. Můžeme usuzovat, že zde platí výše uvedený Sharmanův (2014) předpoklad, že do blogosféry směřují radikální alternativní názory, kterým se v tradičních mainstreamových médiích nedostává prostoru, ať už jde o téma klimatické změny, nebo pandemie.

Na otevřenost významů obou krizí vůči konstruování ze strany sociálních aktérů poukazuje právě rozmanitost výše uvedených postojevých souvislostí. Nejzajímavějším zjištěním je, že skepticismus v jednom ohledu automaticky nepředznamenává skepticismus v ohledu druhém. To, že klimaskeptici budou skeptičtí i k pandemii a že lidé požadující řešení klimatické krize budou přijímat závažnost pandemie, lze předpokládat. Překvapivé se naopak jeví, že ne všichni klimaskeptici popírají pandemii a že ji naopak mohou popírat lidé akceptující závažnost klimatické krize. Navíc pokud srovnáme klimatickou a pandemickou krizi z hlediska zjevnosti dopadů, je zřejmé, že ačkoliv dopady pandemie nemoci covid-19 lze snáze objektivně popsat a pozorovat než dopady krize klimatické, i ona se stala předmětem skepticismu, popírání a neutralizačních technik. Skepticismus tedy nemusí nutně souviset s abstraktní povahou daného jevu, ale jistě souvisí s množstvím protichůdných argumentů objevujících se v mediálním prostoru, neboť ty lze pozorovat jak v tématu klimatické změny, tak v tématu pandemie. Prostor pro další výzkum se tak otevírá na poli souvislostí specifických postojů k oběma krizím a jejich vzájemných vztahů na straně jedné a obecných hodnotových a sociodemografických charakteristik na straně druhé.

DANIEL ČERMÁK *pracuje ve výzkumném oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Výzkumně se zabývá lokální a regionální veřejnou správou, institucionální důvěrou, volebním chováním a sociálními aspekty environmentální problematiky.*

ORCID: 0000-0001-6118-2168

JANA STACHOVÁ *se věnuje sociologickému výzkumu v oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Ve své výzkumné práci se zaměřuje na občanskou společnost, sociální kapitál a témata environmentální sociologie: environmentální hodnoty, krajinu a lesnictví.*

ORCID: 0000-0002-2831-6942

MATOUŠ PILNÁČEK *pracuje ve výzkumném oddělení Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Výzkumně se zabývá metodologií sociálněvědního výzkumu se zaměřením na předvolební průzkumy, dynamikou veřejného mínění a síťovou analýzou postojů.*

ORCID: 0000-0002-2871-0667

Literatura

- Antilla, L. (2005). Climate of Scepticism: US Newspaper Coverage of the Science of Climate Change. *Global Environmental Change*, 15(4), 338–352. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2005.08.003>
- Barouki, R., Kogevinas, M., Audouze, K., Belesova, K., Bergman, A., Birnbaum, L. ... Vineis, P. (2021). The COVID-19 Pandemic and Global Environmental Change: Emerging Research Needs. *Environment International*, 146, 106272. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.106272>
- Bauer, M. W., Allum, N. a Miller, S. (2007). What Can We Learn from 25 Years of PUS Survey Research? Liberating and Expanding the Agenda. *Public Understanding of Science*, 16(1), 79–95. <https://doi.org/10.1177/0963662506071287>
- Botzen, W., Duijndam, S. a Beukering, P. van. (2021). Lessons for Climate Policy from Behavioral Biases towards COVID-19 and Climate Change Risks. *World Development*, 137, 105214. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105214>
- Bruelle, R. J., Carmichael, J. a Jenkins, J. C. (2012). Shifting Public Opinion on Climate Change: An Empirical Assessment of Factors Influencing Concern over Climate Change in the US, 2002–2010. *Climatic Change*, 114(2), 169–188. <https://doi.org/10.1007/s10584-012-0403-y>
- C-Change. Center for Climate, Health, and the Global Environment. (2021). *Coronavirus, Climate Change, and the Environment. A Conversation on COVID-19 with Dr. Aaron Bernstein, Director of Harvard Chan C-CHANGE*. Harvard T.H. Chan School of Public Health. Navštíveno 30. 4. 2021. <https://www.hsph.harvard.edu/c-change/subtopics/coronavirus-and-climate-change/>
- Capstick, S. B. a Pidgeon, N. F. (2014). What is Climate Change Scepticism? Examination of the Concept Using a Mixed Methods Study of the UK Public. *Global Environmental Change*, 24, 389–401. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.08.012>

- Coman, I. A., Elsheikh, D., Gregor, M., Lilleker, D. a Novelli, E. (2021). Introduction: Political Communication, Governance and Rhetoric in Times of Crisis. In D. Lilleker, I. A. Coman, M. Gregor a E. Novelli (eds.), *Political Communication and COVID-19: Governance and Rhetoric in Times of Crisis* (s. 1–15). Routledge.
- Čermák, D. a Patočková, V. (2020). Individual Determinants of Climate Change Scepticism in the Czech Republic. *Sociológia*, 52(6), 578–598.
<https://doi.org/10.31577/sociologia.2020.52.6.24>
- Dick, B. (2005). *Grounded Theory: A Thumbnail Sketch*. Resource Papers in Action Research.
<http://www.aral.com.au/resources/grounded.html>
- EClinical Medicine. (2021). Editorial: Climate Change and COVID-19: Global Challenges and Opportunities. *EClinical Medicine*, 31, 100738.
<https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2021.100738>
- Eibl, O. a Gregor, M. (2021). The Czech Republic: Self-proclaimed Role-Models. In D. Lilleker, I. A. Coman, M. Gregor a E. Novelli (eds.), *Political Communication and COVID-19: Governance and Rhetoric in Times of Crisis* (s. 259–268). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003120254-25>
- Evropská komise. (n.d.a). *Plán na podporu oživení Evropy*. Evropská komise. Navštíveno 30. 4. 2021. https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_cs
- Evropská komise. (n.d.b). *Zelená dohoda pro Evropu. Snaha stát se prvním klimaticky neutrálním kontinentem*. Evropská komise. Navštíveno 30. 4. 2021.
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs
- Fuchs, C. (2021). *Communicating COVID-19: Everyday Life, Digital Capitalism, and Conspiracy Theories in Pandemic Times*. Emerald Group Publishing.
<https://doi.org/10.1108/9781801177207>
- Greenberg, J., Knight, G. a Westersund, E. (2011). Spinning Climate Change: Corporate and NGO Public Relations Strategies in Canada and the United States. *International Communication Gazette*, 73(1–2), 65–82. <https://doi.org/10.1177/1748048510386742>
- Grougiou, V., Dedoulis, E. a Leventis, S. (2016). Corporate Social Responsibility Reporting and Organizational Stigma: The Case of ‘Sin’ Industries. *Journal of Business Research*, 69(2), 905–914. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.06.041>
- Hay, C. (2007). *Why We Hate Politics*. Polity Press.
- Hoggan, J. a Littlemore, R. (2009). *Climate Cover-up: The Crusade to Deny Global Warming*. Greystone Books.
- Joshi, M., Caceres, J., Ko, S., Epps, S. M. a Bartter, T. (2021). Unprecedented: The Toxic Synergism of Covid-19 and Climate Change. *Current Opinion in Pulmonary Medicine*, 27(2), 66–72. <https://doi.org/10.1097/MCP.0000000000000756>
- Khanijahani, A. a Tomassoni, L. (2021). Socioeconomic and Racial Segregation and COVID-19: Concentrated Disadvantage and Black Concentration in Association with COVID-19 Deaths in the USA. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*.
<https://doi.org/10.1007/s40615-021-00965-1>
- Lal, P., Alavalapati, J. a Mercer, D. E. (2011). Socioeconomic Impacts of Climate Change on Rural Communities in the United States. In R. J. Alig (ed.), *Effects of Climate Change on Natural Resources and Communities: A Compendium of Briefing papers*. Gen. Tech. Rep. PNWGTR-837 (s. 73–118). US Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station.
https://www.srs.fs.usda.gov/pubs/ja/2011/ja_2011_lal_001.pdf
- Mann, M. E. (2021). *The New Climate War: The Fight to Take Back Our Planet*. Hachette Group.
- Markard, J. a Rosenbloom, D. (2020). A Tale of Two Crises: COVID-19 and Climate. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 53–60.
<https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1765679>

- Michaels, D. (2008). *Doubt Is Their Product: How Industry's Assault on Science Threatens Your Health*. Oxford University Press.
- Moser, S. C. (2010). Communicating Climate Change: History, Challenges, Process and Future Directions. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 1(1), 31–53. <https://doi.org/10.1002/wcc.11>
- McKie, R. (2018). *Rebranding the Climate Change Counter Movement through a Criminological and Political Economic Lens*. [Ph.D. thesis, Northumbria University]. <https://nrl.northumbria.ac.uk/id/eprint/33466/>
- Naicker, P. R. (2011). The Impact of Climate Change and Other Factors on Zoonotic Diseases. *Archives of Clinical Microbiology*, 2(2:4), 1–6. <https://doi.org/10.3823/226>
- NASA. (2021). 2020 Tied for Warmest Year on Record, NASA Analysis Shows. NASA Global Climate Change. Navštíveno 30. 4. 2021. <https://climate.nasa.gov/news/3061/2020-tied-for-warmest-year-on-record-nasa-analysis-shows/>
- Oreskes, N. a Conway, E. M. (2010). *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. Bloomsbury Press.
- Pomikálek, J. (2011). *jusText* [Software]. LINDAT/CLARIN digital library at the Institute of Formal and Applied Linguistics (ÚFAL), Faculty of Mathematics and Physics, Charles University. <http://hdl.handle.net/11858/00-097C-0000-000D-F696-9>
- Sharman, A. (2014). Mapping the Climate Sceptical Blogosphere. *Global Environmental Change*, 26, 159–170. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2014.03.003>
- Smith J. A. a Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In J. A. Smith (ed.), *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (s. 25–52). Sage Publications Ltd.
- Sykes, G. M. a Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664–670. <https://doi.org/10.2307/2089195>
- Šimandl, V. a Dobiáš, V. (2021). Analýza dat při tvorbě zakotvené teorie pomocí software atlas.ti. *Paidagogos*, 22(1), 131–156. <http://www.paidagogos.net/issues/2021/1/article.php?id=8>
- USGCRP. (2018). *Impacts, Risks, and Adaptation in the United States: Fourth National Climate Assessment, Volume II*. U.S. Global Change Research Program. <https://doi.org/10.7930/NCA4.2018>
- Van Aelst, P., Toth, F., Castro, L., Štětka, V., Vreese, C. de, Aalberg, T. ... Theocharis, Y. (2021). Does a Crisis Change News Habits? A Comparative Study of the Effects of COVID-19 on News Media Use in 17 European Countries. *Digital Journalism*, 9(9), 1208–1238. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1943481>
- Vidomus, P. (2013). Česká klimaskepse. Úvod do studia. *Sociální studia*, 10(1), 95–127. <https://doi.org/10.5817/SOC2013-1-95>
- WMO. (2021). *State of the Global Climate 2020* (WMO-No. 1264). World Meteorological Organisation. https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=21880#.YKPF0qEzW71
- Wu, T. (2021). The Socioeconomic and Environmental Drivers of the COVID-19 Pandemic: A Review. *Ambio*, 50, 822–833. <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01497-4>
- Zang, S. M., Benjenk, I., Breakey, S., Pusey-Reid, E. a Nicholas, P. K. (2021). The Intersection of Climate Change with the Era of COVID-19. *Public Health Nursing*, 38(2), 321–335. <https://doi.org/10.1111/phn.12866>